

GYEREKTÖRTÉNET 1944-BŐL

Oktatási anyag a Zachor Alapítvány a Társadalmi Emlékezetért videofilmjéhez

Készítette: Oláh Lajos és Szőnyi Andrea
Budapest, 2010. december 29.

Gyerektörténet, 1944-ből

Oktatási anyag a *Zachor Alapítvány a Társadalmi Emlékezetért* videofilmjéhez

Bevezető

Az alábbi oktatási segédanyag Homonnay (Sódor) Máriának és Előd Nórának a **USC Soá Intézet Vizuális Történelmi Archivuma** számára adott interjúból készült videoklip összeállításához csatlakozik.

USC Soá Intézet Steven Spielberg kezdeményezésére alakult 1994-ben. Létrejöttének elsődleges célja az volt, hogy a holokauszt túlélőinek és szemtanúinak visszaemlékezéseit összegyűjtsék és megőrizzék. Ma az Intézet a Dél-Kaliforniai Egyetem (University of Southern California) Bölcsészettudományi Karának része. Legfontosabb küldetése, hogy az összegyűjtött videó-interjúkat oktatásban való használatával küzdjön az előítéletek, az intolerancia és a fanatizmus, valamint az általuk okozott szenvedések ellen.

Az Intézet **Vizuális Történelmi Archivuma** egyike a világ legnagyobb digitális archívumainak, páratlan mélységű, összetett oktatási és kutatási forrásanyag.

Az Archivum közel 52.000 - zsidó túlélőkkel, homoszexuális túlélőkkel, Jehova tanúi túlélőkkel, felszabadítókkal és a felszabadítás szemtanúival, politikai foglyokkal, megmentőkkel és segítőkkel, roma túlélőkkel, fajbiológiai kísérletek túlélőivel és a háborús perek résztvevőivel rögzített – videó-interjút tartalmaz. Az interjúkat 56 országban, 32 nyelven vették fel.

Az Archivum teljes anyaga Magyarországon a Közép-európai Egyetem (CEU) könyvtárából érhető el.

Oktatási segédanyagunk célja, hogy megkönnyítse a film tanítási órákon vagy azokon kívül történő felhasználását, alternatívát kínáljon a holokauszt személyességen alapuló, az egyes emberek által megélt történelmi eseményekre támaszkodó oktatására és ötleteket, inspirációt adjon rendkívül fontos morális tanulságok megbeszélésére.

A segédanyag készítésekor fontos szempont volt, hogy a tananyag ne csak a történelemoktatás keretein belül kerülhessen felhasználásra, hanem alkalmas legyen bármilyen más tárgyat tanító kolléga munkájának segítésére is. Ezzel egyidejűleg a tananyag, mely kiválóan fejleszti a diákok általános kritikai gondolkodását, véleményalkotási és érvelési készségeit, valamint lehetőséget ad társadalmi, valamint morális kérdések megvitatására, jó eszköz a történelem érettségi mindkét szintjén elvárt forráselemzési készség fejlesztésére is.

Hangsúlyozni szeretnénk, hogy a film számos feldolgozási lehetőséget rejt magában, a mellékelt oktatási segédanyagban ebből egy lehetséges feldolgozási módra térünk ki. A foglalkozásokat vezető kollégáknak bizonyára még sok más variáció eszébe jut mind a struktúra, mind a konkrét feladatok szempontjából. A film nagyon sok történelmi tényanyagot illusztráló információt tartalmaz és számos megbeszélésre érdemes témát vet fel, ezért meggondolandó alternatíva lehet egy-egy filmrészlet külön foglalkozáson történő feldolgozása is.

Az összeállítás két olyan holokauszt-túlélő – egy mentő és egy megmentett - interjújából készült, akik mindketten gyermekként élték át az üldöztetést: Mária tizenkét éves volt, Nóra

nyolc. Helyzetük, és a magatartásformák, amelyekbe kényszerültek, a világ természetes rendjéhez viszonyítva a végsőkig irracionálisak és abszurdak, ebben a helyzetben minden bizonytalan és kiszámíthatatlan, gyermekkoruk leglényegét vették el mindkettőjüktől.

A traumatikus események által okozott sebek a gyermeki lélekben rendkívül nehezen gyógyulnak, nyomuk egész életen át megmarad. Ez a két gyermek, bár túlélőnek mondjuk, inkább áldozata a történelemnek: a helyzet, amibe kerültek felfoghatatlan, a traumától szabadulni nehéz, szinte lehetetlen.

A történet – bár szerencsésen végződik – mégsem megnyugtató happy end: nem szabad, hogy gyermek ilyen, vagy hasonló helyzetbe kerüljön, akár a megmentő, akár a megmentett gyermekekre gondolunk is. Az interjúk megbeszélése alkalmával nem hagyható figyelmen kívül ez az aspektus.

Beszélnünk kell a diákokkal a diszkrimináció, az üldöztetés, a felelősségvállalás és segítségnyújtás jelenkori és az ő szűkebb környezetükben megjelenő eseteiről is. Mert a túlélők kifejezetten azzal a szándékkal mondták és mondják el nekünk történeteiket, hogy az őket követő generációk tanuljanak belőle és kellő időben tegyenek azért, hogy soha többé és sehol a világon gyermekek hasonlóképpen ne szenvedjenek.

A filmekhez kapcsolódó oktatási anyag részei:

1. A foglalkozás menete – felhasználási javaslat óravázlat formájában
2. A foglalkozáshoz használható, diákoknak kiosztható feladatlapok:
 - Előzetes kutatási feladatok – Lap 01
 - Szempontok a filmekhez - Lap 02
 - Forrás A, B, C, D – Lap 03, 04, 05, 06
 - Megmenekülés – Lap 07
 - Előzetes kutatási feladatok megoldásai – Lap 08
3. Tanári segédlet, kiegészítő információk a tananyaghoz, az óravázlathoz, a feladatlapokhoz, a felhasználható források jegyzéke, kronológia.

A foglalkozás címe:	Gyerektörténet, 1944-ből
Időkeret:	2 x 45 perc
Ajánlott korosztály:	14-18 év
A foglalkozás célja:	<ul style="list-style-type: none"> • Túlélők visszaemlékezését meghallgatva a diákok az elbeszélte eseményeket, azok szereplőinek magatartását, szemléletét morális értékek szempontjából elemezzék, és ezt követően fogalmazzák meg közösen a tanulságokat. • A foglalkozás résztvevői gondolják végig, milyen tényezők segítettek a túlélők életben maradását. • Fogalmazzák meg milyen szerepet játszott az emberi helytállás a túlélésben. • Gondolják végig, mi enyhíthette, mi fokozta egy gyermek kiszolgáltatottságát. • A diákok gyakorolják a forráselemzés, forráskritika módszereinek alkalmazását. • Milyen fizikai és lelki következményekkel járt a holokauszt túlélő gyermek, illetve a megmentő számára mindaz, amit átélt és milyen hatással voltak az átéltek későbbi életükre? • Tudatosodjon a diákokban, hogy a társadalmi traumák az egyén életében kitörölhetetlen nyomot hagynak. Ez a felismerés erősíti a diákok szociális érzékenységét, felelősségtudatát a társadalmi problémák iránt, valamint aktív állampolgárrá válásukat. • Empátia keltése • Túlélők személyes történeteinek általi holokauszt-oktatás
Szükséges eszközök:	Tábla, kréta, vagy fehér tábla, projektor, számítógép, Internet kapcsolat, papír, fénymásoló, íróeszköz
Előzetes feladatok, lehetséges kapcsolódási pontok	A filmben megelevenedő történet megértéséhez elengedhetetlen, hogy alapvető ismereteket tisztázzunk a magyarországi holokauszt történetéről, Budapest második világháborús ostromáról, a lehetséges választott magatartásformákról, a segítők és embermentők szerepéről, köztük kiemelten Sztehlo Gáboréről. Ennek elősegítésére adjuk ki előre az <i>Előzetes kutatási feladatok</i> (Lap 01) c. feladatlapot, melyeket egyéni, pár- vagy csoportmunka keretében megoldanak a diákok és kitöltve magukkal hozzák a foglalkozásra. Segítségül adjuk meg a kutatáshoz használható források elérhetőségét. (<i>Előzetes kutatási feladatokhoz ajánlott források</i>). A diákok a foglalkozás elején akár egymást is taníthatják.

Foglalkozás menete

1. Alapfogalmak tisztázása, ráhangolódás, a film megtekintésének előkészítése (kb. 10 perc)

Módszer:
Irányított beszélgetés

Az előzetesen kiosztott feladatok megbeszélése alapján tisztázzuk a legfontosabb történelmi háttéreseeményeket (*Előzetes kutatási feladatok* Lap 01). Kialakíthatunk csoportokat is, amelyekben a diákok egyes kérdéseket beszélnek meg, majd közösen összegezzük a megszerzett információkat.

2. A film megtekintése (33 perc)

Osszuk ki a *Szemponatok a filmekhez* (Lap 02) c. lapot. Kérjük meg a diákokat, hogy előre olvassák el a szempontokat.

A filmrészletek megtekintése

3. Megbeszélés

Módszer:
Egyéni munka

A filmrészletek megtekintése után, hagyjunk néhány percet a vélemények írásbeli megfogalmazására.

Módszer:
Csoportmunka

Hozzuk létre csoportokat. Osszuk ki a csoportoknak a Forráslapokat (Lap 03, Lap 04, Lap 05, Lap 06 - Forrás A, Forrás B, Forrás C, Forrás D). Rendeljük hozzá a kigyújtott eseményekhez (Szemponatok a filmnézéshez Lap 02 alapján) a forráslapokon található szemelvényeket. A diákok dolgozhatnak homogén csoportokban, vagy mozaikmódszerrel kialakíthatunk kooperatív csoportokat.

(A Szemponatok a filmnézéshez c. lapon két rovatot töltöttünk ki:

Az első:

Gyűjtsétek össze a filmben említett életveszélyes szituációkat, helyzeteket

A második:

Gyűjtsétek össze a filmben említett konkrét, dátumhoz köthető történelmi háttéreseeményeket

Ennél a feladatnál ehhez, a második szemponthoz beírt eseményekre lesz szükségünk.

Szemponatok a beszélgetéshez:

- Hogyan befolyásolták a történelmi események a szemtanúk életét?
- Rögzítsük újra a háttérben zajló legfontosabb történelmi eseményeket.
- Mit jelent a segítőkészség/az önzetlen segítség fogalma? Mik lehetnek a segítségnyújtás indítékai?

- Alkalmazzuk a forráskritika módszerét. Beszélgessünk a személyes emlékezet és a történelmi emlékezet viszonyáról. A filmben elhangzó néhány bizonytalan, pontatlan adatközlésnél beszéljük meg, mi lehet az oka ezeknek a pontatlanságoknak. (Lásd: *Tanári segédlet* c. lap.)

Események, kapcsolat a Forráslapokkal:

Homonnay Mária édesapjának április 8-ai lemondása. Ehhez kapcsoljuk a sárgacsillag rendeletet, illetve a zsidótörvényeket tartalmazó lapot (Forrás A, Forrás D.)

Nyilas hatalomátvétel (október 15-e szerepel a filmben). Ehhez kapcsoljuk a nyilas proklamációt (Forrás B)

Budapest ostroma. Ehhez a képeket kapcsolhatjuk (Forrás C).

Az előzetes kutatási feladatok alapján pontosítsuk a legfontosabb eseményeket, beszéljük meg milyen fordulatot hoztak az események a visszaemlékezők sorsában.

Módszer:
Csoportmunka

Osszuk ki a csoportoknak a *Megmenekülés* c. munkalapot (Lap 07). Csoportosítsuk a *Szempontok a filmnézéshez* (Lap 02) alapján az eseményeket.

(A Szempontok a filmnézéshez c. lapon két rovatot töltöttek ki a diákok:

Az első:

Gyűjtsétek össze a filmben említett életveszélyes szituációkat, helyzeteket

A második:

Gyűjtsétek össze a filmben említett konkrét, dátumhoz köthető történelmi háttéreseményeket

Értelemszerűen itt most az első rovatba beírt eseményeket kell a Megmenekülés c. lap két rovatába szétosztani, csoportosítani (Véletlen, Aktív cselekvés, emberi helytállás).

Szempontok a megbeszéléshez:

- Kiknek az emberi helytállására, aktív cselekvésére volt szükség, hogy a gyerekek megmeneküljenek?
- Térjünk ki a segítők társadalomban elfoglalt helyére és lehetőségeikre.
- Mi lehetett az oka, hogy a veszélyek ellenére mégis vállalták a kockázatot?

Összegzés

Módszer:

Irányított beszélgetés

Kérdések, szempontok a beszélgetéshez

- Melyek voltak a visszaemlékezések azon részletei, amelyekben a visszaemlékezők élete közvetlen veszélyben forgott? Soroljuk fel a legjellemzőbb példákat!
- Hogyan sikerült megmenekülniük? Milyen körülményeknek, eseményeknek, személyes tulajdonságoknak köszönhetőek megmenekülésüket?
- Milyen szerepet játszott megmenekülésükben egyes emberek hősi és/vagy humánus kiállása?
- Mely esetekben köszönhetőek megmenekülésüket szerencsés véletlennek?
- Nézzük meg, mennyiben volt más az üldözött gyerekek helyzete, egy normális társadalmi viszonyok között élő gyerek helyzetéhez képest és melyek a legalapvetőbb eltérések!
- Összegezzük, hány ember segített a túlélőnek, és hogyan!
- Milyen esélye volt egy gyereknek a holokauszt túlélésére?
- Mely tényezők akadályozták, mely tényezők segíthették elő megmenekülésüket?
- Fogalmazzák meg a tanulók a maguk véleményét a kérdéssel.
- Vészhelyzetben az emberek a megszokottól eltérő módon reagálhatnak, cselekedhetnek. A megismert krízishelyzetek milyen cselekvési reakciókat váltottak ki?

Szintézis

Osszuk ki az *Vélemények* (Lap 08) alapján elkészített kártyákat. Mondjuk el, hogy a kártyákra nem kell nevet írni, de a felkerülő állításokat fel fogjuk olvasni. A lapokon egy-egy, a túlélésre vonatkozóan állítás olvasható. A diákoknak véleményt kell írniuk az állításról. Miután leírták véleményüket, szedjük össze a lapokat, majd osszuk ki újra és olvassunk fel belőle néhányat. Kérjük meg a diákokat, hogy jelezzék, ha a felolvasottól nagyon eltérő véleményt tartalmaz a náluk lévő kártya. Vitassunk meg minél több véleményt.

Témák, feladatok továbbgondolkodáshoz, a foglalkozáson túli beszélgetéshez, íráshoz, házi feladat

Keressenek olyan filmalkotásokat, irodalmi alkotásokat, amely a holokauszt idején játszódó megmenekülés-történetet tartalmaznak. Hasonlítsák össze a történetet a visszaemlékezésekben hallottakkal.

Írjanak fogalmazást, milyen hasonló, milyen eltérő vonásokat tartalmaznak a különböző történetek.

Nézzenek utána, kik voltak a legfontosabb embermentő személyek, szervezetek a holokauszt idején Magyarországon, keressenek példákat egyházi, diplomáciai, egyéni, intézményes, cionista, stb. megmentésre, illetve segítségnyújtásra.

Gyűjtsenek konkrét példákat arra, hogyan, milyen eszközökkel lehetett segíteni, menteni.